

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI DAXİLİ İŞLƏR NAZİRLİYİ
POLİS AKADEMİYASI

KAFEDRA: «CİNAYƏT HÜQUQU»

FƏNN: «CİNAYƏT HÜQUQU»

MÜHAZİRƏ

**MÖVZU № 20: «Xarici dövlətlərin cinayət hüququnun
Ümumi hissəsinin əsas məsələləri».**

Tərtib etdi: «Cinayət hüququ» kafedrasının baş müəllimi,
polis polkovniki, h.ü.f.d.

Rəsul Rüstəmov

Mühazirə kafedranın iclasında müzakirə edilib və bəyənilib.

Protokol № _____ « _____ » _____ 2017-ci il.

BAKI-2017

Mövzu 20.
Xarici dövlətlərin cinayət hüququnun Ümumi
hissəsinin əsas məsələləri

PLAN:

GİRİŞ.

1. Müasir dünyada cinayət hüquq sistemi.
2. Şərq ölkələrinin cinayət hüququnun Ümumi hissəsinin əsas müddəaları.
3. Fransa, Almaniya və İngiltərənin cinayət hüququnun Ümumi hissəsinin əsas müddəaları.

NƏTİCƏ.

Ədəbiyyat

1. Azərbaycan Respublikasının Cinayət Məcəlləsi. Bakı, 2020
2. Səməndərov F.Y. Cinayət hüququ. Ümumi hissə. Dərslük. Bakı, 2020
3. Azərbaycan Respublikasının Cinayət Məcəlləsinin Kommentariyası Prof. F.Y.Səməndərovun red. ilə Bakı, 2019
4. Naumov A.B. Cinayət hüququ. Ümumi hissə. Bakı, 1998
5. Səməndərov F.Y. Müasir dünyada hüquq sistemləri. «Hüquqi dövlət və qanun» jurnalı, Bakı, 1999. №1 s.36
6. Türk Cəza qanunu və ilgili mövzuat. İstanbul, 2010
7. Qurani-Kərim (ərəb dilindən tərcümə edənlər: Z.Bünyadov və V.Məmmədəliyev. Bakı. Azərneşr, 1992.
8. Комментарий к Уголовному кодексу Российской Федерации (под. ред. Скуратова Ю.И. и Лебедева В.М). М., 2003.
9. Уголовное право Российской Федерации. Особенная часть. Под. ред. Здравомыслова Б.В. М., 2002.
10. Астемиров З.А. Проблемы теории уголовной ответственности и наказания. Махачкала, 1994.
11. Михлин А.С. Проблемы досрочного освобождения от наказания. М., 1999.
12. Карпец И.И. Международная преступность. М., 1988.
13. Крылова Н.Е. Основные черты нового Уголовного кодекса Франции. Издательство «Спарк, Москва, 2000.
14. Схацев В.А. Уголовное право и независимых странах. М., 1998
15. Решетников Ф.М. Прововые системы стран мира. Справочник. М., 1989. ст.55
16. Нихачев В.А. Уголовные право в независимых странах. М., 1988
17. Китайская Народная Республика, Конституция и законодательные акты. М., «Прогресс», 2008.

GİRİŞ

Biz, «Cinayət hüququ» kursunun Ümumi hissəsini yekunlaşdırdıq. Qeyd etdik ki, Cinayət hüququnun Ümumi hissəsi - cinayət hüququnun vəziyyəti və prinsipini, cinayət məsuliyyətinin əsaslarını, cinayət qanunu zamana, məkana və şəxslərin dairəsinə görə qüvvəsini, cinayət anlayışını, təqsir və onun formalarını, anlaqlılıq və anlaqsızlığı, cinayətin mərhələlərini, cinayətdə iştirakçılığı, əməlin ictimai təhlükəliliyini istisna edən halları, cinayətlərin çoxluğunu və s. institutları nəzərdə tutan normalardan ibarətdir.

«Xarici dövlətlərin cinayət hüququnun Ümumi hissəsinin əsas məsələləri» mövzusunda biz Azərbaycan Respublikasının Cinayət Məcəlləsinin Ümumi hissəsində nəzərdə tutulan institutlarında digər dövlətlərin cinayət hüququnun ümumi hissəsinin oxşar və fərqli xüsusiyyətlərini izah edəcəyik.

Müasir dünya dövlətlərinin hər birinin hüquq sistemində, hüququn başqa sahələri ilə yanaşı cinayət hüququ da daxildir. Cinayət hüququna hüququn başqa sahələri ilə yanaşı cinayət hüququ da daxildir. Cinayət hüququna hüququn başqa sahələri üçün xarakterik olan normativlik, normaların icrasının məcburiliyi və s. xüsusiyyətlərlə yanaşı, həm də məhz bu hüquq sahəsi üçün xarakterik olan spesifik xüsusiyyətlər də xasdır.

Bir sözlə bu mühazirədə biz müasir dünyada cinayət hüquq sistemləri haqqında, Şərqi ölkələrinin o, cümlədən Fransa, Almaniya və İngiltərənin cinayət hüququnun Ümumi hissəsinin əsas müddəaları haqqında ümumi məlumatımız olacaq.

Beləliklə, yeni hüquqi tərəkürdə dünya dövlətlərinin cinayət qanunverici ilə tanışlıq ölkəmizdə təkmilləşmiş cinayət hüquq elminin inkişafına səbəb olacaqdır.

Sual 1. Müasir dünyada cinayət hüquq sistemi

Bizim bildiyimiz kimi müasir dövrdə dünyada dünyəvi və dini hüquq sistemləri mövcuddur, daha geniş yayılan dünyəvi hüquq sisteminə Roma-alman, habelə İngilis-amerikan hüquq sistemləri daxildir.

Avropa kontinental hüququ kimi qəbul edilən Roma-alman hüquq istemi hazırda Asiyanın və Amerikanın xeyli dövlətlərini də əhatə edir. Roma-alman hüquq sisteminin başlıca xüsusiyyəti Qədim Roma hüququna söykənməsi, onun əsasında formalaşmasıdır. Bu sistem Qədim Roma hüququndan başlayır və hazırda müasir dünya birliyinə daxil olan bir çox dövlətlərin hüquq sistemini birləşdirir.

Hal-hazırkı dövrdə Avropada Roma-alman hüquq sisteminə daxil olan aşağıdakı dövlətlərin adını çəkmək olar: Almaniya, Fransa, İtaliya, İspaniya, İsveç, Danimarka, Portuqaliya. Bundan əlavə latın Amerikasının bütün dövlətləri, Afrikanın xeyli dövlətləri, Yaxın Şərqi bəzi dövlətləri, Yaponiya, Çin, İndoneziya keçmiş SSRİ və hazırda yaranmış Müstəqil Dövlətlər Birliyinə daxil olan yeni dövlətlər də Roma-Alman hüquq sisteminə daxildir.

Roma-alman hüquq sisteminin özünəməxsus xüsusiyyətləri aşağıdakılardır:

- a) Hüququn mənbələri sırasında hüquqi adətlər məhdud rol oynayır;
- b) Normativ aktların kodifikasiyası və sistemləşdirilməsi həyata keçirilir;
- ç) Qanun və hüquq eyniləşdirilmir. Hüquq mənəviyyatla sıx bağlıdır.
- c) Hüquq normaları optimal səviyyədə ümumiliyə malikdir;
- d) Hüquq müstəqil sahələrə ayrılır;
- e) Yaxşı işlənmiş qanunvericiliyə malikdir, normativ aktların iyerarxiyası mövcuddur;
  - ə) Qanunların iyerarxiyası sistemində dövlətin Konstitusiyası başlıca yer tutur;
  - g) Qanun və hüquq eyniləşdirilmədiyi üçün məhkəmələrin qanunla verdiyi izahat müəyyən rol oynayır.

Müasir dövrdə Avropa dövlətləri öz qanunvericiliyinin təkmilləşdirilməsində hüquqi dövlət qurmaq ideyasına istinad edir, ümumbəşəri

dəyərlərin qorunmasına, beynəlxalq hüququn müddəalarına üstünlük verir. Lakin Asiyanın, Afrikanın, Latın Amerikasının Roma-alman hüquq sistemində daxil olan dövlətlərində gedən hüquq yaradıcılığı hələlik qeyd edilən qabaqcıl ideyalara kifayət qədər köklənməmişdir. Bütün bunlara baxmayaraq qeyd edilən dövlətlər Roma-alman hüquq sisteminin prinsipləri əsasında öz qanunvericiliyini quraraq hüquq yaradıcılığında mülki məhdudluqdan xilas olmuşdur.

İngiltərə hüququ Avropanın Kontinental hüququndan fərqli olaraq müstəqil inkişaf yolu keçmişdir. İngilis ümumi hüququnun inkişafı 1066-cı ildə normanların ingiltərəni işğal etdiyi vaxtdan başlayır. Bu dövrə qədər ingiltərədə müldki-məhəlli xarakterli anqlosakson hüququ mövcud olmuşdur. Adı çəkilən hüququn yerli xarakterdə hüquq olmasına baxmayaraq, o dövrün hüququnun ingilis-sakson hüququ adlandırılması, indi də ingilis hüquqşunaslarında anlaşılmazlıq yaradır.

Normanlar İngiltərəni işğal etdikdən sonra da ingilis-Sakson hüququ mühafizə olunmuş, yerli hüquq orqanları tərəfindən tətbiq edilmişdir. Lakin hüququn tətbiqində ciddi münaqişə yarandıqda, Kral məhkəməsinin əyalətlərdə ədalətli həyata keçirmək üçün təyin edilən məhkəmələr də daxil idi.

Avropanın kontinental hüquqşunaslarından fərqli olaraq ingilislərin Kral məhkəmələri öz fəaliyyətində nə Roma hüququna, nə də ki, kilsə hüququna istisnad etmirdilər. Onların başlıca vəzifəsi spesifik qaydalardan istifadə etməklə ümumi hüququn məsələlərini həll etməkdən ibarət idi. Bu ölkənin hüquqşunasları üçün ədalət mühakiməsinin həyata keçirilməsinin əsaslarını, məhkəmə proseslərinin aparılmasını, sübutların tədqiq edilməsini, məhkəmə qərarlarının icrasını müəyyən edən noromanlar maddi hüquq normaları ilə müqayisədə daha çox əhəmiyyətli idi.

Orta əsrlərdə qeyd edilən məhkəmələr ədalət məhkəməsini həyata keçirən yeganə məhkəmələrə çevirildilər.

İngilis-amerikan hüquq sistemi ümumi hüquqa əsaslanır. Müasir dövrdə bu sistem, bəzi istisna hallar alınmazsa, İngilis dili dünyanın bir çox dövlətlərini əhatə edir. Ümumi hüquq Amerika Birləşmiş Ştatalarının hüquq sisteminin inkişafına böyük təsir göstərmişdir. İngiltərə ilə Amerika Birləşmiş Ştatalarının hüquq sistemi

arasında mühüm fərqlər olsa da. bu iki dövlət birgə ümumi hüquq ailəsini yaratmışdır, eləcə də İngilis-amerikan hüquq sisteminin təsiri altında Hindistanın, Pakistanın və bir sıra Afrika dövlətlərinin hüquq sistemləri formalaşmışdır.

Qeyd etmək lazımdır ki, ümumi ingilis hüququ ancaq İngiltərənin, Uelsin ərazisində tətbiq edilir. Bu hüquq Şotlandiyanın Şimali İrlandiyanın ərazisində, La-Manş və Men adalarında tətbiq edilmir. Onların özlərinə məxsus hüquq sistemləri vardır.

Yuxarıda göstərilənlərdən belə bir nəticəyə gəlmək olar ki. ümumi hüququn formalaşmasının tarixi əlamətlər üzrə bölgüyə məruz qalmamışdır. Roma hüququnun kateqoriya və anlayışlarını İngilis ümumi hüquqi qəbul etməmişdir. Ümumi hüquqa söykənən məhkəmə təcrübəsi kontinental Avropa hüquq sistemində bəlli olmayan özünün kateqoriyalarını işləyib hazırlamışdır.

Tarix göstərir ki, XX əsrdə İngiltərədə qanunların və regionların rolu xeyli artır. İqtisadiyyatın, ticarətin və beynəlxalq əməkdaşlığın inkişafına yaranan obyektiv tələbat ingilis hüququ ilə Kontinental hüququ bir-birinə xeyli yaxınlaşdırmışdır.

Roma-alman hüquq sistemi ingilis hüquq sistemindən aşağıdakı cəhətlərinə görə fərqlənir:

a) İngilis hüququnda ümumi hüquq və ədalətlik hüququndan kənar, hüququn Ümumi və Xüsusi hüquqa, hüququn mülki, ticarət, inzibati və s. hüquq və sahələrinə bölgüsü mövcud deyildir;

b) Fransızların. İtalyanların və Almanların hüququndan fərqli olaraq ingilis hüquq normaları ümumilikdə və mücərrədlikdən xeyli uzaqdır, karustik xarakterlidir;

c) İngilis hüququnun mənbəyini məhkəmə təcrübəsi təşkil edir;

ç) müasir dövrdə ingilis hüququnun mühüm mənbələrindən birini həm də parlament tərəfindən qəbul edilən aktlar təşkil edir.

Amerikada İngilis hüququnun qəbul edilməsi və inkişafı İngilislərin burada hökümranlıq dövründə, 1776-cı ilə qədər davam etmişdir. 1776-cı ildə Amerika Birləşmiş Ştataların müstəqilliyi haqqında Bəyannamə qəbul edilmişdir. Bununla

da, Amerika İngilislərin müstəmləkə asılılığından azad olmuşdur. Bu Dövrədən başlayaraq İngilis və amerikan hüquq sistemləri paralel inkişaf etmişdir.

Hal-hazırkı dövrdə Amerika Birləşmiş Ştatlarının hüquq sistemi ingilis hüququndan ciddi surətdə fərqlənir. Amerika hüququ ingilis hüququndan özünün milli xarakterlə, ictimai və dövlət quruluşunun, mədəniyyətinin və xalqının adət-ənənəsinin fərqli xüsusiyyətləri ilə seçilir.

Bizə məlumdur ki, Amerika hüquq sisteminin inkişafında ABŞ Konqresinin, Ali Məhkəməsinin, ayrı-ayrı ştatların qanunvericilik və məhkəmə təcrübəsi tarixən, eləcə də müasir dövrdə üstün yer tutur. Bununla belə, Amerika hüquq sisteminin inkişafında yazılı hüququn. qanunların əhəmiyyəti artmışdır. ABŞ-di hüquq sisteminin möhkəm təməl üzərində inkişafında ABŞ-ın 1787-ci il Konstitusiyasının mühüm əhəmiyyəti olmuşdur. Qanunların Konstitusiyaya uyğunluğu üzərində məhkəmə nəzarəti prinsipinin həyata keçirilməsi ABŞ-da əsas istiqamətlərdən sayılır. Bu prinsip İngilis hüququna bəlli deyildir.

Amerika Birləşmiş Ştatlarında qanunların sistemləşdirilməsi və ştatların səviyyəsində həyata keçirilir. Amerikanın əksər şimal ştatlarında cinayət qanununda nəzərdə tutulmayan əmələ görə cinayət məsuliyyətinin həlli qadağan edilir.

Asiya ölkələrinə nəzər yetirdikdə biz görürük ki. əksər dövlətlərdə DİNİ hüquq sistemləri mövcudur. Bura Hind hüququ, Qədim Çin hüququ, qədim Yapon hüququ, Müsəlman hüququ və s. daxildir. Özünün yayılma dərəcəsinə və əhəmiyyətinə görə dini hüquq sistemləri içərisində Müsəlman hüququ xüsusi yer tutur. müsəlman hüququ tarixən islam dininə söykənmişdir.

Tarixdən bizə məlumdur ki, orta əsrlərdə VII əsrdən başlayaraq Şərqdə hüququn əsas mənbəyi şəriət olmuşdur.

Şəriətdə qanunvericilik dini təfəkkurlə bağlı olmuş, ruhanilərin səlahiyyətinə aid edilmişdir.

Şəriət sözünün etimologiyasına biz baxsaq görürük ki, «Şəriət» ərəb mənşəli söz olub, «məqsədə doğru aparın düzgün yol» mənasını ifadə edir. Şəriət - müsəlmanın davranışının, dini həyatının və hərəkətlərinin hüquq normaları,

prinsipləri və qaydaları kompleksidir. Bu da qaydalara riayət edilməsi Allaha xoş gedən, müsəlmanı behiştlik edən, cənnətə aparan düzgün həyat sürmək deməkdir.

İslam dünyasında hüquq nəzəriyyəsi hesab olunan FİQH-şəriətin əsas problemlərin həll edir. FİQH müsəlman cəmiyyətinin həyat normalarının əməli surətdə hazırlanması üçün Qurandan, Sünnədən və onların yozulmalarından istifadə olunması prinsiplərini hazırlayır. FİQH bilavasitə qanunun izahə ilə məşğul olduğu üçün bu termingeniş mənada dini fənnlərin məcmuyunu, müsəlman ilahiyyatını ifadə etmək üçün işlədilir. FİQH şəraitin nəzəri əsası və izahıdır.

FİQH-in başlıca nəzəri məsələlərindən əməli həyat üçün nəticələr çıxartmağın yol verilən üsulları və mənbələri məsələsidir. Məlum mənbələrdə adamları maraqlandıran problemlər barəsində bilavasitə göstəriş olmadıqda, onların istifadə edilməsi bilavasitə göstəriş olmadıqda . onlardan istifadə edilməsi metodlarını da mənbə adlandırırlar. Məsələn, belə metodlardan biri Qiyasdır. Qiyas – «ölçü» deməkdir. Qiyas Quranda və Sünnədə olan müddəalara əsasən bənzətmə yolu ilə həyatda meydana çıxan problemlərin həllinə imkan verir.

Şəriətin mənbələrindən biri İSMA sayılır. İcma dini elmlərin ən mötəbər bilicilərinin bütün dindarlar icmasının rəyi sayılan dini, hüququn və ictimai həyatın müxtəlif məsələlərinə aid olan ümum razılıq rəyidir. İcma müsəlman hüququnda cavabı Quranda və Sünnədə olmayan problemləri barəsində qərar qəbul etməyən yol verilən mümkün üsuludur.

Şəriətin digər bir mənbəsi ÜRF sayılır. ÜRF ərəbcə adət mənasını ifadə edir. Ürf şəriətlə yanaşı müsəlmanların həyatını tənzimləyən adı hüquq, yaxud da qəsdlə adətlərdir. Ürf müsəlmanlığın regionlarda onlar müxtəlif cürdür.

Quran - müsəlmanların müqəddəs kitabı olmaqla yanaşı o, Məhəmməd Peyğəmbərə nazil olan ilahi kəlamların məcmusudur. Quran sözünün mənası «oxumaq», «tələffüz etmək» deməkdir.

Quran müsəlmanların başlıca dini təlim mənbəyidir. Quranda müqəddəs kəlamlar etika, hüquq təsərrüfat xarakterli təlimatlar, qaydalar, habelə qadağalar və göstərişlər də vardır.

Beləliklə, müsəlman aləminin hüququ sayılan şəriət aşağıdakı mənbələrə söykənir: Quran, Sünnə, Qiyas, İcma və ÜRF.

Şəriət müsəlman dünyasının Cinayət Məcəlləsi sayılsa da heç də bütün müsəlman ölkələri dini hüquq sisteminə daxil deyildir.

Hazırda müsəlman hüququ İranda, səudiyyə Ərəbistanında, Yəməndə, Kyveytdə və digər ölkələrdə hakim sistemi sayılır.

Qərb müstəmləkəçilik, recminin Asiyanın və Afrikanın bir sıra ölkələrinə daxil olması ilə bu qitələrə daxil olan ölkələrin bir qismini dini hüquq sistemindən ayırmışdır. Türkiyədə respublika quruluşu yarandıqdan sonra bu ölkə dünyəvi hüquq sisteminə keçmişdir. Prezident Müstava Kamal Atatürkün rəhbərliyi ilə Türkiyədə 1926-cı ildə Roma-alman hüquq sistemi ilə bağlı mülki və cəza məəcəllələri qəbul edilmişdir.

Türkiyədə respublika quruluşu yarandıqdan sonra bu ölkə dünyəvi hüquq sisteminə keçmişdir. Prezident Müstafa Kamal Atatürkün rəhbərliyi ilə Türkiyədə 1926-cı ildə Roma-alman hüquq sistemi ilə bağlı mülki və cəza məəcəllələri qəbul edilmişdir.

Keçmiş SSRİ-yə daxil olan və sonradan SSRİ məkanında yaranan müstəqil Türk dövlətləri din mənsubiyyətinə görə islama bağlı olsalar da, bu dövlətlərin hamısı dünyəvi hüquq sistemi çərçivəsində öz hüquq sistemini yaratmışdır.

Sual 2. Şərq ölkələrinin cinayət hüququnun Ümumi hissəsinin əsas müddələri

Cinayət hüququ sistemlərinin yuxarıda göstərdiyimiz təsnifatı hər hansı bir təsnifat kimi müəyyən mənada şərti xarakter daşıyır və bir sıra ölkələrin cinayət hüququ bu təsnifata uyğun gəlmir. Belə ölkələrdən biri də Yaponiyadır.

Yaponiyada 1907-ci il Cinayət Məcəlləsi fəaliyyət göstərir. Bu Məcəlləyə sonradan bir sıra dəyişikliklər edilmişdir. Bunlardan ən mühümləri 1947 və 1953-cü illərə təsadüf edir. Belə ki, 26 oktyabr 1947-ci il tarixli Qanunda cəzanın təxirə salınması şərtləri yüngülləşdirilmiş və əvvəlki məhkumluğun ödənilməsi qaydası şərtləri yüngülləşdirilmiş və əvvəlki məhkumluğun ödənilməsi qaydası təsbit edilmişdir. Cinayət hüququnun əsas mənbələri Cinayət Məcəlləsində yanaşı, az əhəmiyyətli cinayətlər haqqında Qanun (1948) yetkinlik yaşına çatmayanlar haqqında Qanun (1948-ci il) və bir sıra cinayət-hüquqi aktlardır.

Yaponiyanın Cinayət Məcəlləsində nəzərdə tutulmuş cəzadan sisteminə əsas və əlavə cəzalar daxildir. əsas cəzalar bunlardır: ölüm cəzası, məcburi əməklə birgə və ya onsuz azadlıqdan məhrum etmə. cərimə. həbs etmə, kiçik cərimə. Əlavə cəza qismində müşahidə tətbiq edilir.

Ölüm cəzası ən təhlükəli cinayətlərə görə (məsələn. daxili üsyanlarla və ya xarici hərbi təcahüzlə əlaqədar aksiyalara görə), ictimai təhlükəsizliyə qarşı cinayətlərə görə (məsələn, ölümlə nəticələnmiş cinayətlərə görə) adamöldürmə, ölümə səbəb olmuş və ya zorlama ilə müşayiət edilən quldur başqasına görə) nəzərdə tutulmuşdur. Lakin Yaponiyada ölüm cəzası nadir hallarda tətbiq edilir və orada çoxdandır ki, bu cəzanın ləğv edilməsinin müzakirəsi .edir.

Azadlıqdan məhrum etmə (məcburi əməklə və bunsuz) ömürlük və ya bir aydan on beş ildəkə müddətə təyin edilə bilər.

Həbs etmə bir gündən otuz günədək müddətə təyin edilir. Cərimə və kiçik cərimə bir-birilərindən məbləğin miqdarına görə fərqlənirlər. Qeyd etmək lazımdır ki. cərimə sanksiyalarını digər cəza növləri ilə müqayisədə daha tez-tez təyin edilir.

Şəxsin yeni cinayət törətməsinin qarşısını almaq və onu islah etmək məqsədilə cəzaya əlavə olan və ya onu əvəz edən təhlükəsizlik tədbirləri də geniş

tətbiq olunur. məsələn, şərti məhkum olunanlar üçün müdafiə nəzarəti adlanan kəndmövçüdür. bu bəndin əsasında onlara nəzarət edilir və işə düzəlmələrinə, mənzillə təmin olunmalarına kömək edilir. Həbsxanadan buraxılmış şəxslər üçün aylıq bəraət xidməti nəzərdə tutulur.

Qeyd edək ki, cinayətkalığa qarşı mübarizə sahəsində Yaponiya digər yüksək inkişaf etmiş ölkələrlə müqafisədə daha böyük uğurlar qazanmışdır. hazırda bu sahədəki Yaponiya təcrübəsi dünyanın diqqət mərkəzindədir.

1949-cu ildə Çin Xalq Respublikası yarandıqdan sonra sosialist təmayüllü yeni cinayət-hüquqi normalar ayrı-ayr aktlarda təsbit olunmağa başladı: əks-inqilabi fəaliyyətə görə cəzalar haqqında Qanun (1951) pul sistemində təxribata görə cəzalar haqqında Qanun (1951), Dövlət sirrinin qorunması haqqında Qanun və s. Paralel olaraq yeni Cinayət Məcəlləsi layihəsinin yaradılması üzərində fəal iş gedirdi. 1957-ci ildə qəbul edilməli olan , lakin bir sıra səbəblər üzündən həmin vaxt qəbul edilməmiş bu layihə sovet cinayət qanunvericiliyinin, xüsusilə 1926-cə il RSFSR-nın Cinayət Məcəlləsinin gühlü təsiri altında yaradılırdı. Sonralar cinayət qanunvericiliyi sahəsində kodifikasiya işlərinə görə çarpacaq barəsində ləng getmiş və yeni Cinayət Məcəlləsi yalnız 1979-cu ildə qəbul edilmişdir. Sonrakı illərdə bu məəcəlləyə bir sıra düzəlişlər və dəyişikliklər edilmişdir.

1979-cu il Cinayət Məcəlləsi Marksizm-Leninizm və Çin sosializmi ideyasını aşkar surətdə təsbit etdi. belə ki, Cinayət Məcəlləsinin 1-ci maddəsində deyilirdi: «Çin Xalq Respublikasının Cinayət Məcəlləsi rəhbər marksizm-leninizm kursunu, Mao Tsredunun ideyaları əsasında, uyğunlaşdırma siyasətinə müvafiq olaraq. ölkəmizin bütün millətlərinin xalq demokratik diktaturasını həyata keçirməsindəki konkret təcrübəni nəzərə almaqla, fəhlə sinfinin rəhbərliyi ilə, proletar diktaturasına, sosialist inqilabının, sosializm quruluşunun həyata keçirilməsi təcrübəsinə, mövcud real vəziyyətə əsaslanmaqla işlənib hazırlanmışdır.

Cinayət məəcəlləsində cinayət anlayışının geniş ümumi tərifini verilmişdir. maddi- formaldır və həmçinin sinfi xarakter daşıyır.

Cinayət qanunu tərəfindən əmələ qadağan qoyulması cinayət əlamətinə aid edilməndə, Cinayət Məcəlləsi analogiya institutuna da yol yerir.

Doğrudur, məhkəmələrin analogiya əsasında çıxardığı qərarlar məcburi qaydada Çinin Ali Xalq Məhkəməsi tərəfindən təsdiq edilməlidir ki, bununla əlaqədar, Çin hüquqşünasları bu cür analogiyanı nəzarət edilən analogiya adlandırırlar.

1970-ci il Cinayət Məcəlləsi-də cəzaların müfəssəl siyahısı verilir. Bu sistemə beş əsas cəza növü daxildir: nəzarət, qısa müddətli həbs, azadlıqdan məhrum etmə, azadlıqdan müddətsiz məhrum etmə və ölüm cəzası. Bunlardan başqa üç əlavə cəza növüdə nəzərdə tutulmuşdur: cərimə, siyasi hüquqlardan məhrum etmə və əmlak müsadirəsi.

Qüvvədə olan əfqan cinayət hüququnu şəriət və cinayət- hüquqi aktlar təşkil edir. bu aktların ən mühüm 1976-cı ildə qəbul edilmiş cəzalar haqqında Qanundur. Şəriətin rolu ondan ibarətdir ki, cinayət hüququ normaların təsir qüvvəsi onların şəriət qərarlarına uyğunluğundan asılıdır, şəriət qərarlarına uyğunluğundan asılıdır, şəriətə zidd normaların hüquqi qüvvəsi yoxdur.

Əfqanıstanın cinayət qanunvericiliyində cinayətlərin üç ölçülüs təsnifatından: cinayət, cəhha, qəbahət istifadə edilir. Cinayət-törədilməsinə görə uzun müddətə azadlıqdan məhrum etmə və hətta edam növündə və ya nəzərdə tutulmuş cinayətdir. Cəhha-törədilməsinə görə, müqəssirin üç aydan beş ilədək azadlıqdan məhrum etməyə və ya 3min «əfqanıdən» artıq ölçüdə pul cəriməsinə məhkum edildiyi cinayətdir. Qəbahət- törədilməsinə görə məhrumun qısa müddətli azadlıqdan məhrum etmə və ya pul cəriməsi növündə cəzaladığı kiçik cinayətdir.

Əməlin cinayətini və cəzalandırılmasını istisna edən hallardan danışarkən qeyd etmək lazımlır ki, Əfqanıstan Cinayət Məcəlləsində zəruri müdafiyyəyəaid normalar xeyli geniş təmsil edilmişdir. cəzalar haqqında ümumi qanunlar kitabında zəruri müdafiə zamanı qəsd edənin öldürülməsinin qanuna uyğun hesab edildiyi halların siyahısı verilmişdir.

Türkiyə Respublikasının hüquqi Roma-alman hüquq sistemində söykənir. respublikanın qüvvədə olan cəza qanunu 1926-cı il mart ayının 1-də qəbul edilmişdir. cəza qanunu Ümumi və Xüsusi hissələrdən və üç kitabdan ibarətdir.

Türkiyə Respublikasının qüvvədə olan cəza qanununda cinayətin və qəbahətin ümumi anlayışı verilmir. Cinayət Məcəlləsinin 1-ci maddəsinin 1-ci hissəsində «Cinayətin kriminal əməllərindən və qəbahətdən ibarət,,,,» olduğu göstərilir.

Türkiyə Respublikası cəza qanununun qeyd edilən müddəaları cinayət hüququnda analogiya (oxşayır) institutunun nəzərdə tutulmadığını bir daha təsdiq edir. Türkiyənin qüvvədə olan Cəza qanunvericiliyi əmrin icrasını, zəruri müdafiəni əməlin ictimai təhlükəsizliyini və qeyri-hüquqitliyini aradan qaldıran hallar kimi müəyyən edir. Qanuna görə, zəruri müdafiə həddi aşılmaqla törədilən cinayətə görə başqa halda ölüm cəzası təyin edilə bilsə, zəruri müdafiənin məsuliyyəti yüngülləşdirilir. ona altı ildən on beş ilə qədər cəza təyinedilir. Bütün digər hallarda da zəruri müdafiə həddini aşmaqla törədilən əmələ görə cəza təyin edilir. cəza sanksiyasında nəzərdə tutulan cəzanın 1/6-dən az və ya sanksiyada göstərilən cəzanın yarısından çox ola bilməz.

Qüvvədə olan cəza qanununda güclü ruhi həyacan vəziyyətində törədilən cinayətlərə görə məsuliyyət xeyli yumşaldılır. Haqsız təhriklə bağlı yaranan qəzəbin və ya güclü iztirabın təsiri altında cinayət törədilməsiində qanunla ölüm cəzasının tətbiqini nəzərdə tutulan belə cinayətə görə ömürlük ağır həbs, əgər belə əmələ görə ömürlük həbs nəzərdə tutulmursa, onun əvəzinə iyirmi dörd il ağır həbs cəzası təyin edilir. Sair hallarda işlədilən cinayətə görə nəzərdə tutulan cəza dördü bir qədər yumşaldılır.

Türk cəza qanununa görə on bir yaşdan on yaşa qədər olanlar yol verdiyi əməlin cinayət xarakterli əməl olmasını anlamırsa o cinayətin subyekti ola bilməz. Lakin bu yaşda törətdiyi əməlin cinayət xarakterini anlayanlar, cinayət məsuliyyətindən azad edilmir, onların cəzası yüngülləşdirilir.

Belə ki, törədilən əmələ görə ölüm cəzası nəzərdə tutulursa, belə cəza əvəzinə on beş ildən artıq həbs, ömürlük həbs cəzası əvəzinə on ildən aşağı olmamaq şərti ilə həbs cəzası təyin edilir. Törədilən digər cinayətlərə görə cəza yarıya endirilir. Sonuncu halda ümumilikdə təyin edilən cəzanın müddəti yeddi ildən artıq ola bilməz.

Türkiyənin qüvvədə olan Cəza qanununda cinayətə cəhd institutunu nəzərdə tutulur. həm də qanun özündə başa çatmayan və başa çatan cəhd növləri fərqləndirilir.

Qanuna görə başa çatmayan cəhdə yol verən şəxsə ölüm cəzası əvəzinə on beş ildən iyirmi ilə qədər ağır həbs, bəmürlük ağır həbs əvəzinə on ildən on beş ilə qədər ağır həbs cəzası təyin edilir. Sair hallarda bitməmiş cəhdə görə təyin edilən cəza başa çatmış cinayətə görə nəzərdə tutulan cəzanın üçdə iki hissəsi qədər azaldırılır .

Türkiyə cəza qanununda hazırlıq institutu nəzərdə tutulmur. Cinayətə cəhddən könüllü imtina isə məsuliyyəti aradan -qaldıran hal kimi müəyyən edilir.

Türk Cəza qanununda residiv cinayət anlayışı əvəzinə təkrar cinayət anlayışından istifadə edilmişdir.

Türkiyədə edam cəzası məhkum edilən şəxsin aşılmaqda həyatdan məhrum edilməsidir. Barəsində edam cəzası təyin edilən şəxs haqqında olan hökmü təmayüz məhkəməsi təsdiq etməli və Türkiyənin böyük Millət Məclisi belə hökmün icrasına razılıq verilməlidir.

Sual 3. Fransa, Almaniya və İngiltərənin cinayət hüququnun Ümumi hissəsinin əsas müddəaları

Artıq bizim bildiyimiz kimi Fransa, Almaniya və İngiltərədə cinayət hüquq Roma-alman yəni kontinental Avropa sisteminə aiddir.

Fransanın cinayət hüququ 1789-cu il Böyük Fransa inqilabından sonra təşəkkül tapmışdır. Cinayət hüququnun əsas cinayət-hüquqi prinsiplərin hələ həmin inqilabın ən mühüm sənədində-insan və vətəndaş hüquqların Bəyənilməsində qeyd edilmişdir. Bu prinsiplər 1791-ci il Cinayət Məcəlləsində inkişaf etdirilmişdir. Həmin məəcəllədə, görkəmli italyan maarifçisi, humanisti və alimi Bakkarianın və görkəmli Fransız maarifçisi-Montesnye, Volter və Didronun əsərlərində ifadə edilmiş maarifçi və humanist ideyalar öz əksini tapmışdır.

1791-ci il Məcəlləsində cinayət cəzasına layiq görülən əməllər dairəsi xeyli məhdudlaşdırılmış, ölüm cəzasının tətbiq dairəsi daraldılmış, ömürlük cəzası ləğv

edilmişdir. bu məcəllə 1819-cu il Məcəlləsi ilə əvəz edilmişdir. Həmin məcəllədə cinayət hüququ klassik məktəbinin ideyaları, o cümlədən, qanun qarşısında hakiminin bərabər olması və «Nullum Crimen Sine Lige» (bu barədə qanunda göstəriş olmadıqda cinayət yoxdur) prinsipi öz ifadəsini daha dolğun şəkildə tapmışdır. Məcəllə kifayət qədər şərt idi və ölüm cəzası, ömürlük katorqa, damğalama və digər rüsvayedicə cəzalar nəzərdə tuturdu.

Sonrakı dövrlərdə bu Məcəllə ciddi dəyişikliklərə məruz qalmış və 1992-ci ildə yeni məcəllə ilə əvəz edilmişdir. Fransanın yeni Cinayət Məcəlləsi dörd kitabdan ibarətdir. Bu kitabların birincisini ümumi hissə təşkil edir. İkinci kitab Xüsusi hissədən ibarət olub, cinayətə görə məsuliyyət və şəxsiyyətə qarşı, o cümlədən bəşəriyyətə qarşı əməllər haqqındakı normalardan danışır. Üçüncü kitabda cəmlənmiş normalar mülkiyyətə qarşı dördüncü kitabdakı normalar millətə, dövlətə və ictimai qaydaya qarşı cinayətləri nəzərdə tutur.

1992-ci il Cinayət Məcəlləsində cəzalar sistemində, cəzanın təyin edilmə qaydaları və şərtlərinin tənzimlənməsində də bir çox yeniliklərə təsadüf edilir. Fransada ölüm cəzası hələ 1981-ci ildə ləğv olunduğundan, yeni Cinayət Məcəlləsinə daxil edilməmişdir. Yeni Məcəllə üzrə cəzalar sisteminə azadlıqdan ömürlük məhrum etmək və müəyyən müddətə azadlıqdan məhrum etmə, cərimə və hüquqlardan məhrum etmənin müxtəlif növləri (məsələn, silah gözdirməyin qadağan edilməsi, syürücünün hüquqlarından məhrum etmə və s.) daxildir.

Fransanın cinayət hüququnun maddi mənbələrindən biri də Cinayət-Preşessual Məcəllə sayılır. hazırda Fransada 1958-ci ildə qəbul edilən Cinayət-Preşessual Məcəlləsi son dəyişiklik və əlavələrlə qüvvədədir.

Fransanın Cinayət-Preşessual Məcəlləsində məhkəmə iclası zamanı müqavimət göstərən, yaxud qaydanı pozan şəxslər barəsində cinayət məsuliyyəti müəyyən edən normalar vardır. Qanunla belə əmələ görə iki (20 aydan iki ilədək həbsxanada saxlanmaqla azadlıqdan məhrum etmə növündə cəza müəyyən edilir.

Fransanın cinayət hüququnun mənbəyinə həm də hərbi cinayət məsuliyyəti müəyyən edən 1982-ci il Hərbi Ədliyyə Məcəlləsi də daxildir. Bundan əlavə, Yol Məcəlləsində, Əmək Məcəlləsində, Yaşayış və qeyri- yaşayış binaları üzrə

Məcəllədə, Gömrük Cəməlləsində, Vergi də də cinayət hüququna aid normalar vardır.

Fransada Cinayət hüquqununu mənbələrinə həm də qanun qüvvəli aktlar da daxildir. Fransanın Konstitusiyasına görə dövlət hakimiyyətinin Ali İcra Orqanının (məsələn, Nazirlər Şurasının) cinayət hüquqununu mənbəyi sayılan aktlar vermək səlahiyyəti vardır.

Fransanın cinayət hüquqununun mənbələrindən biri də beynəlxalq müqavilələr. onun cinayət hüququna dair norma və müddəalarıdır. Fransanın 1958-ci il Konstitusiyasında daxili qanunlarla müqayisədə beynəlxalq hüquqa üstünlükverilməsi prinsipi təsbit edilmişdir.

Qeyd etmək lazımdır ki, Fransanın yekni Cinayət Məcəlləsi Avropa kontinental hüququnun əsas prinsiplərindən biri yalnız fiziki şəxslər üçün cinayət məsuliyyətinin nəzərdə tutulması prinsipindən imtina etməsidir. İlk dəfə olaraq, hüquqi şəxslərin də cinayət məsuliyyətinə cəlb edilməsinin mümkünlüyünü nəzərdə tutulmuş və bununla əlaqədar. onlara tətbiq edilən müvafiq spesifik sanksiyalar yenidən qurulmuşdur.

Bununla belə demək lazımlır ki, Fransanın yeni Cinayət Məcəlləsi bütövlükdə götürüldükdə, hüquq elmində və hüquq tətbinini təcrübəsində işlənilmiş müasir demokratik ideyaların daşıyıcısıdır. Bu məəcəllə insan hüququ və hüquqi dövlət konsepsiyası üzərində qurulmuşdur.

Almaniyanın cinayət hüququ.

Almaniyanın müəyyən dəyişikliklərlə 1871-ci il Cinayət Məcəlləsi fəaliyyət göstərir. Məcəllə əsasən «klassik» cinayət hüququ məktəbinin başlıca müddəalarını müvafiqdir.

Hazırda Almaniya Federativ Respublikasının cinayət Konstitusiyası, Almaniyanın 1871-ci Cinayət Məcəlləsi. Federasiyaya daxil olan torpaqların qanunvericilikləri cinayət-hüquq norması müəyyən edən beynəlxalq aktlar daxildir.

Almaniya Federativ Respublikasının qüvvədə olan cinayət qanunvericiliyində kifayət qədər kodifikasiya işi aparılmamışdır. onun hüdudlarından kənarında, başqa qanunverici və digər normativ aktlarda təsbit edilmiş

xeyli miqdarda cinayət-hüquqi normalar mövcuddur. 1990-cı ilin oktyabrınadək, yəni Almaniyanın birləşdirilməsindən, keçmiş Almaniya Demokratik Respublikası ərazisində kifayət dərəcədə yüksək qanunverici texnikaya malik olan Cinayət Məcəlləsi işləyirdi. Almaniya birləşdirildikdən sonra AFR-sının Cinayət Məcəlləsi Almaniyanın bütün ərazisini əhatə etmişdir.

AFR Cinayət Məcəlləsi cinayət qanununun zaman və məkan daxilindəki hərəkətlərini müfəssəl tənzimlənməsi ilə fərqlənir. Müstəqil maddələrdə vaxt anlayışı və cinayətin «əməlin» törədilmə yeri anlayışı müəyyən edilib. Cinayətin törədilmə vaxtı ərzində icraçı, yaxud iştirakçının fəaliyyət göstərdiyi vaxt başa düşülür. Cinayətin törədilmə vaxtının heç bir əhəmiyyəti yoxdur. Əməlin törədilmə yeri isə şəxsin hərəkət etdiyi, yaxud hərəkət edəcəyi yer, yaxud cinayət tərkibinə aid olan nəticənin baş verdiyi, yaxud şəxsin təsəvvürüncə baş verməli olduğu yer hesab olunur. Beləliklə, cinayətin törədilmə yeri cinayətin maddi, yaxud formal tərkiblə xarakterizə edilməməsindən asılı olaraq müəyyən olunur.

İştirakçılıq zamanı cinayətin törədilmə yerinin müəyyən edilməsi üçün xüsusi qaydalar təyin edilir. Bu zaman vətəndaşlıq prinsiplərinin cinayət qanununun məkan daxilindəki hərəkət prinsipi kimi konkretləşdirilməsi baş verir. Belə ki, iştirakçılıq iştirakçının hərəkət etdiyi və ya hərəkətsizlik halında hərəkət edə biləcəyi yerdə, yaxud onun fikrincə, əməlin törədiləcəyi yerdə həyata keçirilir.

Əgər iştirakçı Almaniya hüquqlarından kənarında xaricdə törədilən cinayətdə iştirak etmişə, hətta bu əməl onun törədilmə yeri üzrə cəzaya layiq görülməsə belə, bu cür iştirakçılıq alman cinayət hüququnun qanunları əsasında mümkündür.

Almaniya Federativ Respublikasının cinayət qanunvericiliyində özənlik institutu nəzərdə tutulur.

AFR-in Cinayət Məcəlləsində səhvin anlayışını və növlərini nəzərdə tutan norma vardır. Məcəllədə faktiki və hüquqi səhv növləri fərqləndirilir. Faktiki səhv də iki növə ayrılır. Birincisi, şəxs cinayət edərkən cinayət tərkibinin yarandığı şəraiti anlamır. belə səhv şəxsin qəsdən törədilən əmələ görə məsuliyyətini aradan qaldırır. qanunla müəyyən edilən faktiki səhvin ikinci növü üzrə şəxs

məsuliyyəti yüngülləşdirən halda kriminal əmələ yol verdiyini zənn edir, lakin faktiki belə bir hal olmur. Belə səhv məhkəmə tərəfindən şəxsin xeyrinə qiymətləndirilir. O, məsuliyyəti yüngülləşdirən halda qəsdən cinayət törətməyə görə məsuliyyətə alınır.

AFR-nin Cinayət Məcəlləsinə görə zəruri müdafiə həddini aşma, əgər şəxsin «qorxu vahiməsi altında, yaxud da işə qarışma ilə» bağlı olduqda cinayət məsuliyyəti aradan qaldırılır.

ARF-nin Cinayət Məcəlləsinin kodifikasiyası hələ başa çatmamışdır. qeyri-rəsmi hesablaşmalar görə başqa hüquq sahələrində və dərc edilən mindən artıq müxtəlif normativ hüquqi aktlarda cinayət hüququna aid normalar vardır.

İngiltərənin cinayət hüququ.

İngiltərənin cinayət hüququ iki əsas mənbədən –statuslardan və məhkəmə presedentlərindən ibarətdir. Cinayət hüququ məhz presedent hüququ kimi yaranmışdır. Kral məhkəmələri işlərə baxarkən və hökümlər çıxararkən, normalar yaradılır ki, bunlar da sonradan ingilis cinayət hüququnun əsasını təşkil etmişdir. Presedentin hüquqi əhəmiyyəti ondan ibarətdir ki, hər bir məhkəmə daha yüksək iyerarxiya pilləsində duran məhkəmənin qərarına əməl etməyə borcludur, apelyasiya öz əvvəlki qərarları ilə bağlıdır. Məhkəmə presedentlərinin məzmununun aydınlaşdırılması üçün keçmiş məşhur hüquqşünaslarının ümumi hüququn müddəalarını formullaşdıran və ya şərh edən əsərləri müəyyən əhəmiyyətə malikdir. belə nüfuzlu kitablara misal olaraq 1765-ci ildə nəşr edilmiş Blekstonun «İngiltərə qanunlarına şərhlər» əsərini göstərmək olar.

Ümumi hüquq (Məhkəmə presedentləri hüququ) kimi yaranan cinayət hüququ sonradan status hüququnun yəni əsas qanunların hesabına genişlənməyə başlamışdır. Fəal inkişaf edən statuslar əsas qanunlar əsasən hazırkı. Ümumi hisəni demək olar ki, bütün əsas institutlarının əhatə edir. Xüsusi hissəsində əsaslı surətdə inkişaf etdirən statutlar cinayət tərkiblərinin əksəriyyətinin hüquqi əlamətlərini formalaşdırır.

İngilis cinayət hüququnda cinayət anlayışının qanunverici tərifi yoxdur. 1967 –ci ildə ingilis qanunvericisi İngiltərənin cinayət hüququ üçün ənənəvi olan

cinayətlərin feloniyalara və misdiminorlara (birincilər-ölüm cəzası ilə cəzalandırılan cinayətlər, ikincilər yerdə qalan cinayətlərdir) bölünməsi qaydalarından, bu bölgünün açıq-aşkar köhnəldiyi səbəbindən imtina etmişdir. Yeni təsnifat cinayətlərin «qeyri-həbs» və «həbsə-layiq» bölgüsünü nəzərdə tutur.

«Həbsə layiq» cinayətlərə törədilməsinə görə 5 ildən çox müddətə azadlıqdan məhrum etmə cəzası təyin edilən cinayətlər aid edilir.

«Qeyri-həbs» cəzalarına az ciddi cəzalandırılan cinayətlər aid edilir. Prosesual əsaslar üzrə aparılan cinayətlər təsnifatı da mühüm əhəmiyyətə malikdir. buna müvafiq olaraq, bütün cinayətlər ittihamnamə üzrə təqib edilən, cəm və qarışıq cinayətlərə bölünür. Birinci cinayətlərə andlılar məhkəməsində, ikincilərə sadələşdirilmiş qaydada baxılır. Üçüncü cinayətlərə müttəhimin istəyi ilə ya ittihamnamə üzrə təqib edilən cinayət kimi, ya da sadələşdirilmiş qaydada baxılır. Üçüncü cinayətlərə müttəhimin istəyi ilə ya ittihamnamə üzrə təqib edilən cinayət kimi, ya da sadələşdirilmiş qaydada baxıla bilər.

İngilis cinayət hüququnda cinayətin subyektiv cəhəti probleminin həlli müəyyən spesifikasiyaya malikdir. bəzi niyyət, ehtiyatsızlıq və səhlənkarlıq növlərində təqsirin müəyyən edilməsi zərurətini qəbul etməklə yanaşı «ciddi məsuliyyət» adlandırılan məsuliyyətidə nəzərdə tuturlar.

Cəzalar sistemi – əsas növlər qismində azadlıqdan məhrum etmə, sınaq müddətini və cəriməni nəzərdə tutur. Əlavə cəzalar avtomatın sürmək. müəyyən fəaliyyətlə məşğul olmaq hüququndan məhrum etməni və 40 saatdan 240 saatadək müddətə ictimai işləri yerinə yetirməkdən ibarətdir.

İngiltərədə ölüm cəzası 1965-ci ildə müvəqqəti. 1969-cu ildə isə həmişəlik ləğv edilmişdir.

İngilis cinayət hüququnda təqsir məsələsi spesifik qaydada həll edilir. Cinayət məsuliyyəti üçün niyyət. ehtiyatsızlıq və diqqətsizlik növündə təqsirin müəyyən edilməsi zəruri sayılsa da, qanunla kriminallığı müəyyən edən bir çox cinayətlərin sadəcə törədilmə faktına görə məsuliyyətin həllinə yol verilir.

Beləliklə. İngiltərənin cinayət hüququ məhkəmə qərarlarına söykənir. Məhkəmə qərarlarından çıxarılan nəticələr yeddi əsr ərzində məhkəmə hesabatlarında müntəzəm dərc edilmişdir.

Cinayət hüququnun Ümumi hissəsinin bəzi mühüm məsələləri qanunvericilik yolu ilə öz həllini tapsa da, lakin onların xeyli hələ də məhkəmə presedentlərində formula edildiyi şəkildə də yaşayır.

NƏTİCƏ

Beləliklə, «Xarici ölkələrin cinayət hüququnun Ümumi hissəsinin əsas məsələləri» adlı mövzuda üç sual müzakirə etdik. «Müasir dünyada cinayət hüquq sistemləri» sualını əraşdıraraq qeyd etdik ki, müasir dövrdə dünyada dünyəvi və dini hüquq sistemləri mövcuddur. Dünyəvi hüquq sistemində Roma-alman. habelə ingilis-amerikan hüquq sistemləri daxildir.

Roma-alman hüquq sistemi qədim Roma hüququndan başlayır və hazırda müasir dünya birliyinə daxil olan bir çox dövlətlərin hüquq sistemini birləşdirir. Roma-alman hüquq sisteminin başlıca xüsusiyyəti onun qədim Roma hüququna söykənməsi. Onu əsasında formalaşmasıdır. Lakin XIX əsrdən başlayaraq ayrı-ayrı Avropa dövlətlərində aparılan məcəllələşmə kontinental hüquq kimi Roma-alman hüquq sisteminin vahidliyini xeyli pozmuşdur. Avropa dövlətləri Roma Roma-alban hüquq sisteminin ümumi prinsiplərini saxlamış, onun hüquq texnikasından. ümumi hüquq kateqoriyalarından və terminlərindən istifadə etmişdir. Dünyada dini hüquq sistemləri və mövcuddur. Bu hüquq sistemində ilk növbədə, qədim Çin hüququ. Qədim Çin hüququ, qədim Yapon hüququ, Müsəlman hüququ və s. daxildir, Özünün yayılma dərəcəsinə və əhəmiyyətinə görə dini hüquq sistemləri içərisində. müsəlman hüququ xüsusi yer tutur. Müsəlman hüququ tarixən İslam dininə söykənmişdir. Müsəlman hüququnda din və hüquq ayrılmazdır.

Ümumiyyətlə, cinayət-hüquq elminin inkişafında adətən cinayət –hüquq elminin üç tədqiqat-klassik, antropoloji və sosioloji hüquq məktəbləri-istiqlalətləri fərqləndirilir. Qeyd edilən məktəblər içərisində «klassik» hüquq məktəbi cinayət hüququnun inkişafında əvəzsiz rol oynamışdır.

ikinci və üçünücü sualda biz bir çox Şərq ölkələrinin, o cümlədən Fransa, Almaniya və İngiltərənin cinayət hüququnun ümumi hissəsinin əsas müddələrinin fərqli qaydalarını izah etdik.

Beləliklə, bir daha bizə məlum oldu ki. müasir dünyada cinayət qanunvericiliyinin prinsip və müddəaları eynilik təşkil etsə də bir çox institutlarda məsələn. cəzanın sistemi, cinayətlərin təsnifatı. məhkumluq müddəti və s. kimi məsələlər dünya dövlətlərində fərqli qaydada müəyyən edilir.